

Het is Dr. Kuyper niet vergund geweest, deze sociale verzekeringswetten in het Staatsblad te brengen.

Maar de voorbereidende arbeid door hem verricht, het rijp maken der geesten voor het aanvaarden der verzekeringsgedachte en van den plicht der Overheid om ten dezen aan het bedrijfsleven leiding te geven is baanbrekend geweest.

Voor de ontwikkeling van het sociale leven is de arbeid van het Ministerie Kuyper, ondanks dezen tegenslag toch van groote betekenis geweest.

De vrije christelijke school kreeg ruimte door de herziening van de Lager Onderwijswet. Een herziening van Middelbaar en Hooger onderwijs volgde. De omzetting van de Polytechnische school te Delft in een Technische Hoogeschool is voor ons bedrijfsleven van verstrekkende gevolgen geweest.

Voor onderwijzers en onderwijzeressen bracht hij een pensioenregeling tot stand. De herziening der Drankwet beoogde het kwaad van drankmisbruik te beteugelen. Het gezag werd door hem krachtig gehandhaafd, toen in 1903 een misdadige woeling, de staking van het spoorwegpersoneel, het op dat gezag had gemunt.

Het treft telkens weer, bij het bestudeeren van Kuyper's geschriften, hoe hij zijn tijd vooruit was. Het opkomende socialisme zag de sociale kwestie slechts als een broodvraag. Dat was het ook voor het den toon aangevende liberalisme. Voor Kuyper was het meer dan dat, het was voor hem een herstellen van de door God gewilde, maar tengevolge van de toepassing der revolutiebeginselen, verbroken organische gemeenschap. Daarop had hij reeds in zijn vragen om een Wetboek voor den Arbeid in 1874 gewezen.

Na zijn ministerieele periode, en na zijn reis om „De oude Wereldzee” komt hij op de zaak, waarom het ten deze ging, terug.

En nu in meer concreten vorm.

In „De Standaard” in 1910 en bij de Begrotingsdebatten in de Tweede Kamer in 1911 ontwikkelt hij zijn gedachten omtrent bedrijfsorganisatie. Die bedrijfsorganisatie is noodig om te komen tot socialen vrede.

In de voorlichting, de uiteenzetting van zijn inzicht ten aanzien van de hier aan de orde komende vraagstukken, ligt vermoedelijk wel de grootste betekenis van Dr. Kuyper's arbeid voor de sociale verhoudingen in ons land.

Voorzover de maatschappelijke toestanden daartoe aanleiding gaven, erkende hij de bevoegdheid van den Staat om in te grijpen.

Maar het gevaar dat in een dergelijke gecentraliseerde gemeenschapsopvatting school, zag hij niet voorbij. Integendeel, daarop wees hij met nadruk. Een dergelijk optreden van den Staat, zoo zette hij opnieuw uiteen, moet leiden tot een staatsmacht, waarbij alle vrije levensontplooiing en alle soevereiniteit in eigen levenskring op den duur teloor gaat. Dat moest voorkomen worden. Geen Staatsalmacht, en geen Staatssocialisme. Daartegenover plaatste hij het christelijk beginsel: Souvereiniteit in eigen kring: De maatschappij haar eigen organen.

In 1880 had hij de lessen der Vrije Universiteit reeds geopend met een rede die deze gedachte tot titel droeg. Aan den toen opgenomen draad spon hij thans verder voort.

Tegenover hen die op maatschappelijk, op sociaal terrein alles wilden opdragen en overlaten aan het centrale gezag van den Staat, nam hij het op voor het bestaan van vrije levenskringen. Daarom naast de vrije Kerk en de vrije school ook een vrij bedrijfsleven. En hij bleef niet staan bij het propageeren van dezen wensch, maar gaf ook aan hoe dat vrije bedrijfsleven op natuurlijke, organische wijze zich zou kunnen ontwikkelen.

Hij wenschte colleges van patroons en arbeiders, waar de belangen van het bedrijf zouden kunnen worden besproken.

Deze afzonderlijke colleges, voor patroons en arbeiders, dan weer overkoepeld door Kamers, waarin beide groepen paritair vertegenwoordigd zouden zijn, onder leiding van een door de Kroon te benoemen voorzitter. Deze colleges wilde Dr. Kuyper zelfstandige verordenende bevoegdheid zien toebedeeld.

Hunner zouden alle belangen van het bedrijf ter behartiging worden toevertrouwd. Al wat in het bedrijf regeling behoeft, wilde hij aan deze organisaties ter beslissing zien onderworpen. Met name werd door hem genoemd: regeling van het leerlingwezen, de bepaling van den arbeidsduur, naar de eischen en behoeften der verschillende vakken, en dus zoo noodig verschillend.

De taak der Overheid ten deze zag Dr. Kuyper niet alleen beperkt maar zij kwam ook volgens hem in de tweede plaats.

De personen die in het maatschappelijk leven werkzaam zijn, en de kringen die zich daar hebben gevormd moeten de onderlinge verhoudingen en rechten tusschen individu en individu, tusschen kring en kring vaststellen.

De Overheid biedt daaraan steun, geeft daaraan zijn sanctie en beveiligd deze maatschappelijke orde tegen haar belagers. Op deze wijze werd de samenleving gevrijwaard voor de rampzalige ge-

volgen van het laat-maar-loopen-stelsel der liberale economie, en eveneens voor de alle vrijheid en zelfstandigheid doodende leer van Marx, die de maatschappij in boeien van den Staat wilde slaan.

In zijn strijd tegen de sociale misstanden was Kuyper uiterst fel.

Hij gebruikte menigmaal woorden die, wanneer een ander ze op de lippen had genomen, hem tot socialist hadden gestempeld. Wij denken aan zijn toornen tegen kapitalisme en mammonisme in de openingsrede van het eerste Christelijk Sociaal Congres, later uitgegeven onder den titel: „Het sociale vraagstuk en de Christelijke Religie”.

In wezen heeft echter niemand het socialisme krachtiger bestreden dan hij. Dat deed hij door enerzijds de sociale wanverhoudingen als kwaad scherp te bestrijden, anderzijds door vanuit het christelijk beginsel de middelen ter genezing aan te geven.

Tegenover het socialisme met zijn verderfelijke leer van den klassenstrijd plaatste hij aldus het ideaal: samenwerking in het bedrijfsleven, een harmonische eenheid te bereiken langs den weg der bedrijfsorganisatie. De vruchten van den menschenlijken arbeid mogen, zoo betoogde hij, niet slechts aan enkelen ten deel vallen, maar aan allen die in het productie-proces samenwerken.

Kuyper heeft geworsteld om herstel van het gemeenschapsleven in overeenstemming met den eisch der Heilige Schrift.

In dien strijd heeft hij resultaat bereikt van verstrekkende betekenis ook voor onzen tijd.

Dank zij zijn arbeid zag het christelijk volksdeel gaandeweg weer de roeping waarmee God in dat gemeenschapsleven tot ons komt. Hij opende het oog voor de gevolgen van de toepassing van verkeerde beginselen op elk levensgebied. Want dit was steeds zijn opzet: de zonde in den wortel aan te tasten. Niet het afkappen van wat wild- en woekergroei, maar in den wortel.

Met de zeldzaam rijke gaven hem door God geschonken, heeft hij gewerkt en gewoerd, gestreden en geworsteld in taale volharding en nimmer versagenden moed, voor den triumph der christelijke levensbeschouwing in de maatschappij: heeft hij opgeroepen tot het erkennen van de ordinantiën van Hem die aller Koning, aller Gebieder, aller Wetgever is. Hij heeft dat gedaan niet stuksgewijs en zonder onderling verband, maar organisatorisch en stelselmatig zooals hij met zijn universeelen blik heel dat terrein overzag.

Dr. Kuyper was democraat in hart en nieren. Dat sproot reeds voort uit zijn Calvinistische levensbeschouwing.

Maar hoe heeft hij ons christenvolk en de arbeiders in het bijzonder, het ingeprent dat er is tweërlei democratie: een valsche en een ware. Een valsche die alles gelijk wil maken. Die mis kent de onderscheidingen die God heeft gewild, ook in de verhouding tusschen de menschen onderling en uitgaande van de leer der volkssouvereiniteit, het volk scheidt in twee tegenover elkander staande, elkander meedoogenloos fel bekampende legers: bezitters en niet-bezitters.

Neen, dat is geen democratie, dat is daarvan een caricatuur, zoo heeft Dr. Kuyper geleerd.

De ware, de echte democratie, vindt haar uitgangspunt in de belijdenis van de soevereiniteit Gods, en aanvaardt de onderscheiding en variatie die God in het leven heeft gewild, maar toch zoo dat de eenheid van 't volk steeds gezien wordt en niemand uit bezit, rang of geboorte eenig

privilege heeft, noch ook uit het enkele feit dat iemand arm is, eenige aanleiding voor achteruitzetting gelegen zij.

Tegen die valsche democratie verzet hij zich, daartegen strijdt hij met inzet van alle kracht wanneer hij betoogt: „dat de Fransche revolutie „stenden en standen heeft doen verdwijnen.

„De Staat werd een mengelmoes van looze bestanddeelen, atomen van individuen, slechts door „een z.g. maatschappelijk verdrag verbonden. In „dezen materialistischen warrelkamp nu, werd het „geld almeer de eenige aantrekkingskracht die „een massa individuen vereenigen moest.

„Hieruit ontstond de ondragelijke heerschzucht „der bourgeoisie en de onduidbare tyrannie der „groote kapitalisten.

„Tegenover die overmacht van het kapitaal „stond elk arbeider afzonderlijk, uit den aard „der zaak machteloos.

„De vakorganisatie school die zwakke arbeiders „te hulp. Zij werd een tegenweer tegen de geld- „macht van het kapitaal, een tegenweer uit nood „geboren.”

Maar de toestand moet weer zoo worden dat beide partijen samen werken. Dat is ware democratie.

Hoe meer Dr. Kuyper's werken worden bestudeerd, hoe sterker men onder den indruk komt van zijn machtigen geest.

Iets daarvan en dan nog slechts voorzover het betrekking had op het sociale leven, werd in het voorgaande aangeduid.

Zelf heeft hij, aan het slot van zijn openingsrede ter inleiding van de Deputatenvergadering in 1891, de bekende Maranatharede, het doel van zijn arbeid, zijn strijden en worstelen aldus gekarakteriseerd:

„Voor mij, één doel slechts kent mijn leven,
Eén uitzicht slechts verrukt mijn ziel;
En moog mij de adem eer begeven,
Dan dat dit uitzicht mij ontviel.
't Is om in heil'ge geestverrukking
Het Ongeloof en zijn Verdrukking
Omver te stooten van den troon.
Hij die de Goliath's kon treffen,
Kan 't land van 't Ongeloof ontheffen,
Door één uit 't hart gewelden toon.”

Reformatie van het maatschappelijk leven.

De regeling van het sociale vraagstuk in christelijk-socialen zin, was voor hem beslissend voor de toekomst van ons volk. De drang tot socialen arbeid werd telkens aangevuurd. Hij wilde de ordeningen des Heeren, waar Woord en Scheping van geluigen, in 't volk zoo helder graveeren tot weer dat volk voor God zich boog.

Aan dien drang is hij tot zijn laatsten ademtucht getrouw gebleven. Nog in de Deputatenrede in 1918 gehouden, heeft hij op de vraag: „Wat nu?” er op gewezen, „dat wanneer de school- „kwestie van de baan zou zijn, de sociale kwestie „de aandacht moest hebben. Ons politiek streven „moet stuwkracht leenen aan de sociale belangen, „en omgekeerd de sociale worsteling moet verband „en samenhang zoeken met de historische ont- „wikkeling van volk en vaderland.”

In die rede gaf hij nog allerlei richtlijnen voor de toekomst.

Zoo leeft Dr. Kuyper nog onder ons, nadat hij gestorven is. Met eerbiedige bewondering en dankbare liefde bestudeeren wij zijn geestelijke erfenis en wij danken God voor wat Hij ons in dit rijkbegenadigde menschenkind gaf.

A. STAPELKAMP.

De „Loci” van Dr. A. Kuyper.

Dr. A. Kuyper heeft ons niet, zooals we van Dr. H. Bavinck mochten ontvangen, een eigen Gereformeerde Dogmatiek gegeven.

Wel zijn, en God zij gedankt voor deze rijke erfenis, door hem in zijn, later in boekvorm uitgegeven, Heraut-artikelen tal van dogmatische onderwerpen voor ons volk behandeld; wel heeft hij in *Uit het Woord*, in *Het werk van den Heiligen Geest*, in *E. Voto* en, om niet meer te noemen, in *De Gemeene Gratie* het licht der *Hellige Schrift* laten vallen op „de goddelijke waarheden” en ons met een klaarheid, welke zijn bijzonder charisma was, ingeleid in de schatten der kennis Gods, maar een wetenschappelijke, afgeronde Gereformeerde Dogmatiek heeft deze grootmeester op het erf der theologie ons niet nagelaten. Het was wel zijn vurige begeerte ons zulk een standaard-werk te schenken. In Januari 1910 schreef hij immers: „Nog altoos blijft het mijn hope, dat ik, zoo God mij het leven spaart, zelf mijn Dogmatiek zal kunnen uitgeven”¹⁾, maar deze hope is helaas niet vervuld. In de laatste jaren van zijn leven is hem niet het voorrecht gegund dit plan ten uitvoer te brengen, en in de breede rij van de door hem uitgegeven

boeken en geschriften missen wij zulk een standaard-werk, dat zeer zeker een kroon zou geweest zijn op zijn rijken dogmatischen arbeid.

Maar... dit gemis is niet on-vergoed gebleven. Wij bezitten, zij het dan niet van Kuypers eigen hand, zijn uiteenzetting van de geopenbaarde waarheid Gods.

Door enkele studenten zijn namelijk tijdens het hoogleeraarschap van Kuyper aan de Vrije Universiteit, reeds in de negentiger jaren, — en dat met toestemming van hun leermeester, — de dictaten, welke hij op zijn colleges Dogmatiek gaf, voor den druk verzorgd en uitgegeven, welke uitgave vooral ten doel had, Kuypers leerlingen te gerieven, voor wie het niet doenlijk was al de dictaten van vroegere jaren over te nemen. Deze uitgave werd echter niet in den handel gebracht. Dit was uit den aard der zaak niet wel mogelijk, omdat wat uitgegeven werd niet door Dr. Kuyper zelf bewerkt was; hij kon voor alles wat in deze dictaten werd afgedrukt niet instaan, „als gaf het in alles zijn gevoelen weer”; het waren de door zijn discipelen gemaakte aantekeningen, welke op deze wijze „het licht zagen”, en daarom werd ook ieder exemplaar op naam afgegeven, om te voorkomen, dat van deze dictaten publiek een niet geoorloofd gebruik zou gemaakt worden. Zoo bezitten wij dan de onder ons bekende Loci,

1) In zijn Voorwoord bij de „Tweede Druk” van zijn *College-Dictaten*.